

ผลงานแนวปฏิบัติที่ดี

๑. ชื่อเรื่อง / แนวปฏิบัติ

แนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมวิถีความเชื่อชุมชน

๒. หน่วยงาน

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

๓. คณะทำงาน

๑) อาจารย์ ดร.พรรณระพี บุญเปลี่ยน	ประธานกรรมการ
๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงดาว รุ่งเจริญเกียรติ	รองประธานกรรมการ
๓) ผู้ช่วยศาสตราจารย์วัลลี นวลหอม	กรรมการ
๔) อาจารย์ปัญญา รุ่งเรือง	กรรมการ
๕) นายปรียทรรศิกา ประทุมวัน	กรรมการและเลขานุการ
๖) นางปิยวรรณ เจริญสว่างวงศ์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๗) นายฐณวัฒน์ สิทธิวิชัย	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๘) นางสาวน้ำทิพย์ ศรีสุขเขียว	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๙) นางสาวประภาธร โรจนพัฒน์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๔. บทสรุปแนวปฏิบัติที่ดี

การศึกษารวบรวมข้อมูลความเชื่อ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการด้วยความละเอียดรอบคอบ ความเคารพ และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง การใช้หลัก PDCA ช่วยให้การดำเนินงานเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการตรวจสอบความถูกต้องและการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไม่เพียงแต่จะช่วยในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรม แต่ยังสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงเอกลักษณ์และคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสำคัญ

๕. ที่มาและความสำคัญของแนวปฏิบัติที่ดี

๑. ความเคารพและความละเอียดอ่อน (Respect and Sensitivity)

- ๑) เคารพในความเชื่อและประเพณีของชุมชน
- ๒) ระมัดระวังในการเก็บข้อมูลที่อาจเป็นเรื่องลับหรือศักดิ์สิทธิ์
- ๓) ใช้ภาษาที่เหมาะสมและไม่ก้าวร้าว

๒. การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation)

- ๑) ให้ชุมชนเป็นผู้ร่วมกำหนดขอบเขตการศึกษา
- ๒) สร้างทีมงานจากคนในชุมชน
- ๓) ให้ชุมชนตรวจสอบและยืนยันข้อมูลที่รวบรวมได้

๓. ความถูกต้องและน่าเชื่อถือ (Accuracy and Credibility)

- ๑) เก็บข้อมูลจากแหล่งที่หลากหลายและน่าเชื่อถือ
- ๒) ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)
- ๓) บันทึกข้อมูลอย่างครบถ้วนและชัดเจน

๖. วัตถุประสงค์

- ๖.๑ เพื่อรวบรวมและจัดระบบข้อมูลความเชื่อ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน
- ๖.๒ เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสม
- ๖.๓ เพื่ออนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่
- ๖.๔ เพื่อสร้างความเข้าใจและความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของชุมชน

๗. ขั้นตอนการดำเนินงาน

- ๗.๑ การเตรียมการและวางแผน
- ๗.๒ การเตรียมทีมงานและเครื่องมือ
- ๗.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๗.๔ การจัดระบบและจัดเก็บข้อมูล
- ๗.๕ การประเมินคุณภาพข้อมูล
- ๗.๖ การวิเคราะห์และสังเคราะห์
- ๗.๗ การนำไปใช้ประโยชน์

๘. แนวปฏิบัติที่ดี (วิธีการ / กระบวนการ / แนวทางการดำเนินงานตาม PDCA)

	การดำเนินงาน
วางแผน (Plan)	๑.การเตรียมการและวางแผน ๑.๑ การกำหนดขอบเขตการศึกษา ๑.๑.๑ ด้านความเชื่อ ๑) ความเชื่อด้านจิตวิญญาณและศาสนา ๒) ความเชื่อเรื่องผีสงฆ์ เทพเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๓) ความเชื่อเกี่ยวกับการเกษตร การประมง และการดำรงชีวิต ๔) ความเชื่อเรื่องโชคลาง ฤกษ์ยาม และพิธีกรรม ๑.๑.๒ ด้านวัตถุมงคล ๑) พระเครื่อง ของขลัง และเครื่องราง ๒) เครื่องรางจากธรรมชาติ (หิน ไม้ แร่ธาตุ) ๓) วัตถุมงคลที่ทำจากวัสดุท้องถิ่น ๔) วิธีการสร้าง การปลุกเสก และการบูชา ๑.๑.๓ ด้านวิถีชีวิต ๑) รูปแบบการดำรงชีวิตประจำวัน ๒) อาชีพและวิธีการประกอบอาชีพ ๓) ประเพณี พิธีกรรม และเทศกาล ๔) ภูมิปัญญาการรักษาพยาบาลพื้นบ้าน ๑.๒ การกำหนดพื้นที่ศึกษา ๒.๑ แบ่งพื้นที่ตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ ๒.๑ พิจารณาความหลากหลายทางวัฒนธรรม ๒.๒ กำหนดระดับการศึกษาให้เหมาะสม ๒.การเตรียมทีมงานและเครื่องมือ ๒.๑ การสร้างทีมงาน ๒.๑.๑ ทีมหลัก ๑) ผู้นำชุมชนและผู้เฒ่าผู้แก่ ๒) นักวิชาการหรือผู้มีความรู้ ๓) เจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์ ๒.๑.๒ ทีมสนับสนุน ๑) อาสาสมัครจากชุมชน ๒) นักเรียน นิสิต นักศึกษา ๓) ช่างภาพและช่างเทคนิค

	๒.๒ เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ๒.๒.๑ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ๒.๒.๒ แบบสังเกตการณ์ ๒.๒.๓ กล้องถ่ายรูปและวิดีโอ ๒.๒.๔ เครื่องบันทึกเสียง ๒.๒.๕ อุปกรณ์วัดและชั่ง (สำหรับวัดมูลมูล)
ปฏิบัติ (Do)	๑. การเก็บรวบรวมข้อมูล ๑.๑ วิธีการเก็บข้อมูลความเชื่อ ๑.๑.๑ การสัมภาษณ์เชิงลึก ๑) สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่และผู้รู้ในชุมชน ๒) ใช้คำถามเปิด เช่น "ท่านเชื่อเรื่องอะไรบ้างที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิต" ๓) สอบถามที่มาและความหมายของความเชื่อนั้นๆ ๔) บันทึกเรื่องเล่าและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง ๑.๒ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ๑.๒.๑ เข้าร่วมกิจกรรมและพิธีกรรมต่างๆ ๑.๒.๒ สังเกตพฤติกรรมที่สะท้อนความเชื่อ ๑.๒.๓ บันทึกบริบทและรายละเอียดของกิจกรรม ๑.๓ การจัดเวทีแลกเปลี่ยน ๑.๓.๑ จัดประชุมกลุ่มย่อยตามช่วงอายุ ๑.๓.๒ ให้แต่ละกลุ่มเล่าและแลกเปลี่ยนความเชื่อ ๑.๓.๓ บันทึกความเหมือนและความแตกต่างของความเชื่อ ๑.๔ วิธีการเก็บข้อมูลวัดมูลมูล ๑.๔.๑ การสำรวจและจัดหมวดหมู่ ๑) สำรวจวัดมูลมูลที่มีในชุมชน ๒) จัดหมวดหมู่ตามประเภท วัสดุ และวัตถุประสงค์ ๓) บันทึกลักษณะทางกายภาพอย่างละเอียด ๑.๔.๒ การศึกษาประวัติและความหมาย ๑) สอบถามที่มาและประวัติของวัดมูลมูลแต่ละชิ้น ๒) ศึกษาความเชื่อและความหมายที่เกี่ยวข้อง ๓) เรียนรู้วิธีการใช้และการบูชา ๑.๔.๓ การบันทึกภาพและข้อมูล ๑) ถ่ายรูปวัดมูลมูลจากมุมต่างๆ ๒) วัดขนาด น้ำหนัก และบันทึกรายละเอียด ๓) บันทึกสถานที่เก็บและวิธีการดูแลรักษา

	๑.๕ วิธีการเก็บข้อมูลวิถีชีวิต ๑.๕.๑ การติดตามชีวิตประจำวัน ๑) ติดตามกิจกรรมประจำวันของคนในชุมชน ๒) สังเกตรูปแบบการทำงาน การพักผ่อน และการสร้างสรรค์ ๓) บันทึกความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ๑.๕.๒ การศึกษาอาชีพและภูมิปัญญา ๑) ศึกษาอาชีพหลักของชุมชน ๒) เรียนรู้เทคนิคและวิธีการทำงาน ๓) บันทึกภูมิปัญญาที่ใช้ในการประกอบอาชีพ ๑.๕.๓ การจัดทำปฏิทินวัฒนธรรม ๑) รวบรวมข้อมูลประเพณีและเทศกาลต่างๆ ๒) บันทึกกิจกรรมตามฤดูกาลและโอกาส ๓) ศึกษาความหมายและความสำคัญของแต่ละกิจกรรม ๒. การจัดระบบและจัดเก็บข้อมูล ๒.๑ การจัดหมวดหมู่ข้อมูล ๒.๑.๑ จัดหมวดหมู่ตามประเภทและลักษณะ ๒.๑.๒ สร้างระบบรหัสสำหรับการค้นหา ๒.๑.๓ เชื่อมโยงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกัน ๒.๒ การสร้างฐานข้อมูล ๒.๒.๑ สร้างฐานข้อมูลดิจิทัลที่สามารถค้นหาได้ ๒.๒.๒ แบนไฟล์รูปภาพ เสียง และวิดีโอ ๒.๒.๓ สํารองข้อมูลในหลายรูปแบบ
ตรวจสอบ (Check)	๑. การตรวจสอบความถูกต้อง ๑.๑ การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ๑) เปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ๒) ยืนยันข้อมูลกับผู้รู้หลายคน ๓) ตรวจสอบกับเอกสารและหลักฐานอื่น ๑.๒ การให้ชุมชนตรวจสอบ ๑) นำข้อมูลกลับไปให้ชุมชนตรวจสอบ ๒) รับฟังข้อเสนอแนะและความคิดเห็น ๓) แก้ไขและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

	๒. การประเมินคุณภาพข้อมูล ๒.๑ ตัวชี้วัดเชิงปริมาณ ๑) จำนวนความเชื่อที่รวบรวมได้ ๒) จำนวนวัดดุมงคลที่บันทึก ๓) จำนวนกิจกรรมวิถีชีวิตที่ศึกษา ๔) จำนวนผู้ให้ข้อมูลและแหล่งข้อมูล ๒.๒ ตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ ๑) ความครบถ้วนและละเอียดของข้อมูล ๒) ความน่าเชื่อถือและความถูกต้อง ๓) ความเข้าใจง่ายและการนำไปใช้ประโยชน์ ๔) ความพึงพอใจของชุมชนต่อกระบวนการ
แก้ไข (Action)	๑. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ ๑.๑ การหาความเชื่อมโยง ๑) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อ วัดดุมงคล และวิถีชีวิต ๒) ศึกษาอิทธิพลของปัจจัยภายนอกต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น ๓) ระบุแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยที่มีผล ๑.๒ การสร้างองค์ความรู้ ๑) จัดทำรายงานการศึกษาอย่างเป็นระบบ ๒) สร้างแผนที่วัฒนธรรมของชุมชน ๓) พัฒนาสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ๒. การนำไปใช้ประโยชน์ ๒.๑ การอนุรักษ์และสืบทอด ๑) จัดทำแผนการอนุรักษ์วัฒนธรรม ๒) พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเยาวชน ๓) สร้างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์เรียนรู้ชุมชน ๒.๒ การพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรม ๑) พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ๒) สร้างสื่อแนะนำและกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว ๓) ผลิตภัณฑ์ระลึกที่สะท้อนเอกลักษณ์ ๒.๓ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ๑) นำความเชื่อและภูมิปัญญามาพัฒนาผลิตภัณฑ์ ๒) สร้างเรื่องราวและความหมายให้ผลิตภัณฑ์ ๓) พัฒนาช่องทางการตลาดที่เหมาะสม

๙. ผลกระทบที่เป็นประโยชน์หรือสร้างคุณค่า

๙.๑ การเคารพความเชื่อและวัฒนธรรม

- ๑) ไม่วิพากษ์วิจารณ์หรือแสดงความคิดเห็นในแง่ลบ
- ๒) ขออนุญาตก่อนการถ่ายรูปหรือบันทึกภาพ
- ๓) ไม่เปิดเผยข้อมูลที่ชุมชนไม่ต้องการให้เผยแพร่

๙.๒ การใช้ข้อมูลอย่างเหมาะสม

- ๑) ระบุแหล่งที่มาของข้อมูลอย่างชัดเจน
- ๒) ไม่บิดเบือนหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูล
- ๓) ให้เครดิตกับผู้ให้ข้อมูลอย่างเหมาะสม

๙.๓ การคืนผลประโยชน์สู่ชุมชน

- ๑) นำข้อมูลมาใช้เพื่อประโยชน์ของชุมชน
- ๒) แบ่งปันผลประโยชน์จากการนำข้อมูลไปใช้
- ๓) สนับสนุนการพัฒนาและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

๑๐. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

๑๐.๑ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

- ๑) การสร้างความไว้วางใจ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนก่อนเริ่มเก็บข้อมูล
- ๒) การให้ชุมชนเป็นเจ้าของข้อมูล ยอมรับว่าชุมชนเป็นเจ้าของความรู้และมีสิทธิในการควบคุมข้อมูล
- ๓) การสร้างทีมงานท้องถิ่น ใช้คนในชุมชนเป็นหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๔) การคืนผลประโยชน์ แสดงให้เห็นว่าข้อมูลจะนำไปใช้เพื่อประโยชน์ของชุมชน

๑๐.๒ ด้านระเบียบวิธีการศึกษา

- ๑) การใช้หลัก PDCA อย่างเป็นระบบ วางแผน ปฏิบัติ ตรวจสอบ และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง
- ๒) การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ใช้แหล่งข้อมูลหลากหลายเพื่อความน่าเชื่อถือ
- ๓) การจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีระบบการจัดหมวดหมู่และค้นหาที่ดี
- ๔) การใช้เครื่องมือที่หลากหลาย ผสมผสานวิธีการเก็บข้อมูลให้ครอบคลุม

๑๐.๓ ด้านทีมงานและบุคลากร

- ๑) ความเชี่ยวชาญที่หลากหลาย มีทีมงานจากหลายสาขาวิชา
- ๒) การฝึกอบรมทีมงาน เตรียมความพร้อมด้านทักษะและจริยธรรม
- ๓) ภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง มีผู้นำที่เข้าใจวัฒนธรรมชุมชน
- ๔) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ สามารถสื่อสารกับชุมชนได้อย่างเข้าใจ

๑๐.๔ ด้านการสนับสนุนและทรัพยากร

- ๑) การสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด มีงบประมาณและเวลาเพียงพอ
- ๒) เทคโนโลยีที่เหมาะสม ใช้เทคโนโลยีที่ตรงกับความต้องการ
- ๓) เครือข่ายความร่วมมือ มีการเชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่น

๔) ความต่อเนื่องในการดำเนินงาน มีแผนระยะยาวและการติดตาม

๑๑. อุปสรรคและแนวทางแก้ไข

ปัญหา/อุปสรรค

การจัดเก็บรวบรวมข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมและวิถีความเชื่อชุมชนมีปัจจัยสำคัญคือความครบถ้วน ถูกต้อง และสามารถตรวจสอบได้ของข้อมูล อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญที่พบคือความไม่สอดคล้องของช่วงเวลาระหว่างผู้ให้ข้อมูล (ผู้รู้ประวัติและความเป็นมา) ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ และนักวิชาการผู้จัดเก็บข้อมูล ส่งผลให้กระบวนการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลใช้ระยะเวลายาวนานเกินสมควร

แนวทางแก้ไข

๑. จัดทำปฏิทินการทำงานร่วม โดยประสานงานล่วงหน้า เพื่อกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และจัดตารางการดำเนินงานที่ชัดเจน

๒. ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสนับสนุน เช่น การบันทึกเสียง การประชุมออนไลน์ หรือการสื่อสารผ่านแอปพลิเคชันเพื่อลดข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่

๓. จัดตั้งทีมงานหลากหลาย โดยมีผู้ประสานงานที่สามารถทำงานในเวลาที่แตกต่างกันและรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่งพร้อมกัน

๔. พัฒนาระบบการตรวจสอบข้อมูลแบบขั้นตอน เพื่อให้สามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ตลอดกระบวนการโดยไม่ต้องรอให้การเก็บข้อมูลเสร็จสิ้นทั้งหมด

๑๒. แนวทางการเผยแพร่ (ถ้ามี)

จัดทำเอกสารการจัดการความรู้แนวทางการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมวิถีความเชื่อชุมชน เผยแพร่ให้หน่วยงาน ลงบนเว็บไซต์ของหน่วยงาน เพื่อให้ผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาได้ และนำผลงานหรือข้อมูลที่น่าสนใจมาใช้ในการปฏิบัติต่อไปใช้ คือ การจัดการความรู้ เรื่อง วัดกลางบางแก้ว : มรดกแห่งศรัทธาลุ่มน้ำนครชัยศรี ลงบนหน้าเว็บไซต์หน่วยงาน และเผยแพร่ให้กับชุมชนที่เกี่ยวข้อง